

## YAKUP ŞEVKİ SUBAŞI

Prof. Dr. Selma YEL

Orgeneral Yakup Şevki (Subaşı) Paşa kendi günlüğünde ifade ettiği üzere 31 Ağustos'u 1 Eylül'e bağlayan gece 1877'de Harput'ta, Derehamamı Mahallesi'nde dünyaya gelmiştir. Elâziz Askerî Rüştiyesi ve Erzurum İdadisi'nden sonra Harp Okulu'na başlamıştır. 1894'te başladığı Harp Akademisi'nden 1896'da mezun olduktan sonra 1898'de üsteğmenliğe terfi etmiştir. 1899'da yüzbaşılığa terfi ettikten sonra 1900 senesinde Erkân-ı Harbiyye-i Umûmiyye Riyaseti 5'inci Şube'de çalışmaya başlamıştır. Hemen arkasından da kura ile merkezi Erzincan'da bulunan 4'üncü Ordu'ya atanmıştır. Yakup Şevki, 1907'de Binbaşılığa terfi ettiği gibi aynı süreçte Erzincan Harp Okulu'nda hocalık yapmıştır. 1908'de II. Meşrutiyet'in ilanını müteakiben 31 Mart isyanı başladığında Erzincan Harp Okulu öğrencileri de isyana iştirak edince okul kapatılmıştır. Bu nedenden dolayı Harp Akademisi Müdürü Vehip Paşa'nın desteğiyle Yakup Şevki, 25 Ocak 1909'da askerlik grubu dersleri şefi olarak İstanbul'da Harp Akademisi'ne atanmıştır.

Hocalığa devam ederken Mart 1910 (H.1328) yılından itibaren Kütübhane-i Askerî sahibi İbrahim Hilmi Efendi'nin yayınlamakta olduğu *Ordu ve Donanma Dergisi*'nde *Tâbiye Mesaili Başlığı* ile dört makale yazmıştır. Bu makalelerinde önemli hususları paylaşmış olup piyade bölüğünün karar alma ve icraatlarında yapılması gerekenleri maddeler halinde uygulamalı bir şekilde anlatmıştır. Üçüncü makalesinde de müfreze komutanının İstanbul'daki belli noktalarda askerî birliklerle yapılan askerî harekât ve tatbikatları, askerî birlikleri harekete geçirmekte vazife ve sorumlulukları ile emir ve talimatlar üstünde durmuştur. Özellikle yine harita çizme yeteneği kapsamında İstanbul ile ilgili 1/25.000 ve 1/50.000 olmak üzere çizmiş olduğu iki haritadan faydalanılarak belirtilen mevki ve güzergâhlar üzerinde askerî tatbikatlar yapılmıştır. Muhtemel düşman birliklerinin, Türk birlikleri kadar müfrezesi olabileceğini ve Karadeniz sahilinden de takviye kuvvetler gelebileceğini dikkate alarak bu konuda temkinli ve dikkatli

olunması gerektiğini özellikle belirtmiştir ki bu ihtimal Çanakkale Muharebeleri devam ederken sık sık gündeme gelmiştir. Dördüncü makalesinde de aynı konular üzerinde durmuştur. Bu süreçte hocalık görevine de devam etmektedir.

Yakup Şevki Paşa, 25 Nisan 1912'de 2'nci Kolordu Kurmaylığına atanmış ve hemen arkasından da 10 Kasım'da Bolayır Müstahkem Mevkii Kurmaylığına görevlendirilmiştir. 25 Aralık'ta tekrar 2'nci Kolordu Kurmaylığına getirilirken 4 Şubat 1913'te Çatalca Ordusu'nda Topçu Komutanlığı Kurmay Başkanlığına atandığında Balkan Savaşı bütün şiddetiyle devam etmektedir. Yakup Şevki Paşa bu görevi sırasında Gelibolu ve Edirne'nin tahkiminde görevlendirilmiştir. Bu tecrübesi Birinci Dünya Savaşı'nda almış olduğu görevleri layıkıyla yerine getirmesinde etkili olacaktır.

Yakup Şevki Paşa'nın görevli olduğu Kuva-yı Mürettebe Komutanlığı, Çatalca savunmasında etkili olduğu için İstanbul yolu Bulgarlara kısa bir süre de olsa kapanmıştır. Sonuç olarak Bulgarların İstanbul'a girmesine karşı olan Batılı büyük devletlerin de devreye girmesiyle 3 Aralık 1912 günü mütareke yürürlüğe girmiştir. Yakup Şevki Paşa, Balkan mağlubiyetinin sebebinin ordunun siyasete bulaşması, ast ve üst arasındaki saygı ve otoritenin ortadan kalkması, inançsızlık vb sebeplerden kaynaklandığını düşünmekte olup oldukça detaylı bir layiha ile bu durumu üstlerine rapor etmiştir.

Balkan Savaşı'nda tahkimattaki tecrübesi sebebiyle Yakup Şevki Paşa, 14 Mart 1914'te Karadeniz Boğazı Müstahkem Mevki Komutanlığına atanmıştır. Bu görevindeyken Boğaz'ın tahkimatını esaslı surette ıslah ve inşa etmeye çalışmıştır.

Çarlık Rusyası, Ağustos 1914'te başlayan Birinci Dünya Savaşı'nı Türk Boğazlarını ve İstanbul'u ele geçirmek için büyük bir fırsat olarak görmüş ve müttefikleri ile olan görüşmelerinde bu konuyu sürekli gündemde tutmaya başlamıştır. Osmanlı Devleti ise başlangıçta tarafsız kalmaya çalışsa da savaşın gidişatının kendisi için bir tehdit oluşturduğunun farkındadır. Bu nedenle başta İngiltere ol-

mak üzere ittifak teşebbüsleri olumsuz sonuçlanınca 2 Ağustos 1914'te Almanya ile gizli bir anlaşma yapmıştır. Hemen arkasından da 10 Ağustos'ta Alman savaş gemileri Goeben ve Breslau bilinçli bir şekilde Boğazları geçerek Osmanlı Devleti'ne sığınmış ve müteakiben de Osmanlı Devleti bu gemilere el koyduğunu ilan etmiştir. Amiral Souchon ve gemi mürettebatı da Osmanlı donanmasında görevlendirilmiştir.

Bu olay öncesinde Osmanlı Karadeniz filosu 1910'da yılında Almanya'dan satın alınmış olan iki zırhlı "*Turgut Reis*" ve "*Barbaros Hayreddin*", Rus-Karadeniz donanmasının "*Rostislav*" tipi gemileri dışındaki zırhlılara karşı kazanma şansı bulunmayan "*Brandenburg*" tipinde eski gemilerden oluşmaktadır. Eski Mesudiye zırhlısı modernize edilmiş olmasına rağmen zırhlı standartlarına uygun hale getirilemediği için kruvazör sınıfına dâhil edilmiştir. Yani bu tarihlerde Karadeniz'deki Türk donanmasının mevcut gücü, Rusya'ya karşı güç dengesini değiştirme potansiyeline sahip değildir. Eski Alman Harp gemileri olan Kurfürst Friedrich Wilhelm, Weissenburg ve Woerth sayesinde, zayıf bir durumda olan Osmanlı donanması, bu son derece gelişmiş gemilerle Karadeniz'deki deniz muharebe gücünü Rusya karşısında Osmanlı'yı oldukça güçlü duruma gelmiştir.

18 Ağustos 1914'te Osmanlı donanmasını denetleyen Amiral Souchon, gemiler için yoğun bir eğitim programı hazırlamış ve 29 Ağustos 1914'te de Çanakkale ve İstanbul Boğazlarının savunmasının güçlendirilmesi için Almanya'dan Amiral Guido von Usedom ve Amiral Johannes Merten'in başlarında bulunduğu 15 deniz subayı, 281 deniz topçusundan oluşan bir askerî heyet gelmiştir. Bu merkezin karargâhı İstanbul'da olmasına rağmen Çanakkale Boğazı Müstahkem Mevkii Komutanlığına Amiral von Usedom atanmıştır.

Amiral Souchon, 9 Eylül 1914'te resmen Donanma Komutanlığına atanırken, donanma ikinci komutanlığına da o ana kadar yardımcılık görevi yapmış olan Yarbey Arif Bey getirilmiştir. Ayrıca Yavuz drenotunun ikinci komutanı Binbaşı Madlung, filotilla komodorluğuna atanırken Souchon'un

Alman kurmay subayı Binbaşı Wilhelm Busse, Türk kurmay subayı ise Yarbey Enver Bey olmuşlardır.

Yakup Şevki Paşa bu süreçte aktif bir şekilde İstanbul Boğazı'nın tahkimine devam etmektedir. Almanya'nın destekleri ile Karadeniz Türk filosu güçlenirken Rusya da donanma gücünü artırmaya devam etmiş olsa da üstün duruma geçememiştir. Bu günlerde Almanlar, Osmanlı Devleti'nin bir an önce savaşa girmesi için baskı yapmaya devam etmektedirler. Bu nedenle bir taraftan Osmanlı Devleti'nin ihtiyacı olan askerî malzeme ve teçhizatların gönderimine devam edilirken Amiral Souchon'un emriyle 29 Ekim 1914'te Goeben ve Breslau'nın Sivastopol'ü, Berk-i Satvet Novorossiysk'i, Hamidiye Kefe'yi, Filotilla Komodoru emrindeki Muâvenet-i Milliye ve Gayret-i Vatanîye muhripleri Odesa'yı bombardıman etmiştir. Defalarca böyle bir baskın olacağı hususunda uyarılmış olmasına rağmen bu bilgileri ciddiye almadığı için Karadeniz Filosu Komutanı Amiral Ebergard tamamen gafil avlanmıştır. Müteakiben Rus askerî birlikleri Kafkasya'da Erzurum yönünde harekâta geçmiş ve böylece Osmanlı Devleti de 11 Kasım'da savaşa girmiştir.

Yakup Şevki Paşa'nın daha önceden öngördüğü gibi Çarlık Rus Ordusu'nun, Karadeniz saldırısı sonrasında İstanbul Boğazı'na yönelik saldırı planları olmasına rağmen Rus Başkomutanlığı, kuvvetlerine daha fazla önem verdiği için her defasında bu plana olumsuz cevap vermiştir. Yine de Amiral Ebergard komutasında, 4 Kasım'da Sivastopol'den denize açılan Rus Donanması, İstanbul Boğazı'nın girişini mayınlayarak gemi geçişlerine kapatmayı hedeflemişse de Boğaz'a yönlendirilen mayınlar gereğinden fazla derine bırakıldığı için aşırı basınç nedeniyle patlamış ve bu plan başarısız olmuştur. Ancak 6 Kasım 1914 sabahı, altı destroyerle birlikte hareket eden Rostislav zırhlısıyla Kagul kruvazörü, Zonguldak Limanı'nı iki saat boyunca bombardıman etmiş, hava yağmurlu, görüş mesafesi düşük olduğu için rastgele ateşe devam edilmiştir. Rus filosu, Sivastopol'e gitmek üzere geri döndüğünde Kafkas sınırındaki 3'üncü Türk Ordusu için sevkiyat yapan Bezm-i Alem, Mithat Paşa ve Bahr-i Ahmer nakliye gemileri ile karşılaşarak yoğun bombardımanla bunları batırmaya muaffak olmuştur.

Çarlık Rusyası ile Osmanlı Devleti arasında askerî çatışmalar başladığında İttifak Devletleri de Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmiş olduğu için Basra Körfezi'ndeki İngiliz filosu Akabe'yi ve Akdeniz filosuna mensup gemiler de Çanakkale Boğazı'nı bombalamıştır. Bu gelişme sonrasında Boğaz Genel Komutanlığına Birinci Ferik (Oramiral) V. Usedom, Kurmay Başkanlığına V. Janson, Karadeniz Boğazı Müstahkem Mevkii Komutanlığına Wossildo, Çanakkale Boğazı Komutanlığına Ferik Amiral (Koramiral) Metren, Sahil Müfettişliğine Deniz Albay Reclom, Silah Müfettişliğine de Deniz Albay Pteper getirilmiştir. Aynı tarihlerde Osmanlı Harbiye Nezaretine bağlı askerî birliklerde daha pek çok üst düzey görevi Almanların üstlenmiş olması Osmanlı ordusundaki Alman etkisini göstermesi açısından dikkate değerdir.

Bu günlerde miralaylığa terfi etmiş olan Yakup Şevki Paşa, Karadeniz'den gelebilecek Rus saldırılarına karşı Boğaz'daki tahkimatı güçlendirme çalışmalarına devam etmekte olup günlüğünde bu konudaki hazırlıkları “...her gün harbe ve bir Rus hücumunu tarda hazır bulunmak ile iştigale başladım” diyerek her an Karadeniz üzerinden gelebilecek bir tehdiye karşı hazırlıklı olduklarını belirtmektedir. Ancak beklenildiği gibi 13 aylık hazırlık evresi boyunca bu tahmini doğrular nitelikte bir saldırı gerçekleşmemiştir. Yakup Şevki Paşa'ya göre geçen bu süre boyunca Karadeniz Boğazı Mevkii Müstahkemesi bir intizam ve inzibat mükemmelliğine erişerek her türlü noksanı tamamlanmış ve tahkimatı, gelebilecek en mükemmel şekle ulaşmıştır. Ancak şahsi olarak kendisi ciddi sıkıntılar içindedir ve bölgede görevli olan Almanlar ile ciddi anlaşmazlık yaşamaktadır.

20 Ocak 1915'te Rus Dışişleri Bakanı Sazonov'a, İngiliz ve Fransız filosunun Çanakkale Boğazı'nı geçmeye çalışacağı bilgisi gelmiştir. Ancak müttefiklerinin İstanbul'a girmesi halinde kendi menfaatlerinin dikkate alınmayacağını düşünen Rusya, bu harekate destek olma konusunda tereddüt içindedir. Halbuki Ocak 1915 sonlarından itibaren Rusya için Sarıkamış krizi zaten bitmiş ve Türk ordusu tamamen mağlup edilmiş ve Tümgeneral Vladimir Platonovitch Liakhov komutasındaki Rus

birlikleri Batum'dan Doğu Karadeniz istikametinde ilerlemeye başlamıştır. Rus Orduları Başkomutanı Grandük Nikola Nikolayeviç'e göre Karadeniz filosu da Osmanlı filosunun gücüne eş değer hale ulaşmıştır. Ancak Almanya'ya karşı kısa sürede zafer kazanılabilmesi için öncelikle Osmanlı Devleti'nin Kafkas Cephesi'nde kesin olarak mağlup olması gerektiğinin ve Erzurum'un alınmasının bile yeterli olmadığının farkındadırlar. Ancak müttefiklerden önce İstanbul'un işgal edilmesini savunan Rus kurmayları da aksi yönde düşünüp bir an önce Karadeniz üzerinden Boğazlara askerî hareketin başlatılmasını savunmaktadır. Aynı tarihlerde İtilaf Devletleri'nin Çanakkale Boğazı'nı ele geçirmek için büyük bir donanma hazırladıkları bilgisini almış olan Enver Paşa da 20 Şubat 1915'te Trakya ve İstanbul'u korumak için yeni düzenlemeler yapmış ve 1'inci ve 2'nci Ordulara Türk Boğazlarını koruma görevi vermiştir.

Nitekim beklendiği gibi İttifak Devletleri hem stratejik olarak Osmanlı Devleti'nin bir an önce savaş dışı kalması için hem de Rusya'ya yardım ederek kendi ihtiyaçları için gerekli olan buğday ve petrolü temin için güçlü bir donanma ile Şubat 1915'te Çanakkale Boğazı'na taarruza geçmişlerdir. 19 Şubat 1915 ve 25 Şubat 1915 bombardımanları sonucu Müstahkem Mevki Komutanı Cevat Paşa (Çobanlı) giriş tabyalarının geri hatta çekilmesi emrini vererek bu saldırıları püskürtmeyi başarmıştır.

Aynı tarihlerde Rusya, İngiltere ve Fransa'ya 4 Mart 1915'te vermiş olduğu nota ile İstanbul ile Boğazlar, Marmara'nın batı kıyıları ve Midye-Enez çizgisine kadar Güney Trakya, Sakarya Nehri ile İzmit Körfezi arasında daha sonra belirlenecek sınıra kadarki topraklarla Marmara Denizi'ndeki adaların kendisine verilmesini istemiştir. İngiltere 12 Mart'ta, Fransa da 10 Nisan'da Rusya'ya verdikleri notalarla bu talepleri kabul ettiklerini bildirmiş ve böylece Birinci Dünya Savaşı'nın ilk gizli anlaşması İstanbul Anlaşması ile kağıt üzerinde de olsa Rusya, Boğazlar üzerindeki tarihi emellerine ulaşmıştır.

Çanakkale Muharebeleri bu gelişmeler esnasında da devam etmekte olup 18 Mart 1915 günü tarihin kaydetmiş olduğu en çetin deniz muharebeleri

yaşanmış ve İtilaf Devletleri donanması ağır kayıplar vermiştir. Bu nedenle karadan çıkarma yapılmasına karar verilmiştir. Böylesine kritik bir zamanda Rus donanmasının Karadeniz üzerinden muhtemel bir tararuzu için teyakkuzda beklemekte olan Yakup Şevki Paşa ve ilgili birimlerin endişelerinin yersiz çıkması, Türk tarihi açısından büyük bir şans olarak değerlendirilmelidir. Çünkü her ne kadar bu ihtimal kapsamında eldeki imkanlar ölçüsünde hazırlıkları ikmal edilmiş olsa da iki cephele bir deniz muharebesinde Osmanlı Devleti'nin Alman desteğine rağmen ne kadar etkili olacağı tartışmalıdır.

İngiliz ve Fransızlar, sömürge askerleriyle 25 Nisan 1915 şafağında Gelibolu Yarımadası'nın güneyinde beş noktada karaya çıkarma yaparak kara muharebelerini başlatmışlardır. Türk askeri Gelibolu'da da bir destan yazmıştır. Çanakkale Muharebeleri devam ederken Rus tarafında derin bir endişe söz konusudur. Amiral Tirpitz 8 Ağustos 1915 tarihli mektubunda “Çanakkale’de *çetin bir mücadele yaşanıyor. Eğer alınamazsa savaşı kaçınılmaz olarak kaybederiz.*” düşüncesindedir. Aslında böyle düşünen oldukça fazladır. Bu nedenle Rusların bazıları hâlâ İstanbul Boğazı’na bir harekât yapıp yapamayacaklarını tartışmaktadırlar. Rus istihbaratçıların raporlarında da bu duruma yer verilmiştir. Ancak Rusya’nın Boğaz operasyonu için kuvvet ayırması söz konusu olmayıp Kara Kuvvetleri Komutanlığının istekleri daha ağır basmıştır. Bu nedenle Osmanlı Devleti’nin Kafkas Cephesi’ndeki mücadelesi, dolaylı yoldan Çanakkale Cephesi’nin yanı sıra bir de İstanbul Boğazı’nda yeni bir cephe açılmasına mani olmuştur.

Yakup Şevki Paşa, bu süreçte Karadeniz Boğazı’nda görevli olduğu için bizzat Çanakkale Muharebeleri’nin içinde bulunmamıştır. Bütün Türk halkı gibi onun da eli kalbinde cepheden gelen haberleri dinlediği muhakkaktır. Bu süreçte Harbiye Nazırı Enver Paşa ile Alman Askerî Heyeti Başkanı Liman von Sanders arasındaki anlaşmazlıkta olduğu gibi Yakup Şevki Paşa da Alman komuta heyeti ile ciddi anlaşmazlıklar yaşamaktadır. Boğaz’ın tahkimi konusunda başarılı olmasına rağmen bu anlaşmazlıklar sebebiyle 31 Ağustos 1915’te Çanakkale Cephesi’nde 19’uncu Tümen Komu-

tanlığına atanmıştır. Daha önce Mustafa Kemal Paşa kumandasında olan 19’uncu Tümen, Arıburnu Cephesi’nde, Kuzey Grubu Komutanı Esat Paşa’ya bağlıdır. Mıntıkasını, sağ cenah ve sol cenah diye ikiye ayırmış olan Esat Paşa, Yakup Şevki Paşa’ya sol cenah mıntıkası komutanlığını vermiştir. Bu gelişmelerden bir iki ay sonra Aralık 1915’te İtilaf Devletleri, Gelibolu’yu tahliye etmeye başladığı için Yakup Şevki Paşa bu görevindeyken herhangi bir askerî muharebe yaşamamıştır. İtilaf Devletleri’nin tahliyesi 9 Ocak 1916 sabahı, saat 03.20’de tamamlanmıştır.

Yakup Şevki Paşa, Çanakkale Cephesi’ndeki günlerini genelde 19’uncu Tümen birliklerini teftiş ve tahkimatla geçirmeye devam etmiştir. Şehitliklerin bulunduğu bölgelerin haritalarını çizmiştir. Çanakkale Zaferi birçok yönden çok önemli olup dünya tarihinin gidişatını değiştirmiştir demek mümkündür. Amiral Alexander Dmitrievich, Çarlık Rusyasının çöküş nedenleri arasında deniz bağlantısının tamamen kesilmesinin olduğunu ifade ederken dönemin ABD İstanbul büyükelçisi G. Morgento da benzer şekilde anılarında; “*Hiç şüphe yok ki Müttefikler, Boğazlardan en az birini ele geçirmiş olsalardı, savaş çok daha erken biterdi ve Rusya bitmez Bolşevizm de Rusya’yı ele geçiremezdi.*” demiştir. Aynı zamanda Osmanlı Devleti’ni barışa zorlama ve Birinci Dünya Savaşı’nın süresini kısaltma planı tamamen sonuçsuz kalmıştır.

Çanakkale Muharebeleri’ndeki başarıları sebebiyle 1 Ekim 1915’te Ferikliğe terfi eden Esat Paşa 1’inci Ordu Komutanlığına atandığında Yakup Şevki Paşa’yı da kuzey grubunda 3’üncü Kolordu Komutanlığı vekaletine atamıştır. Bu görevde ancak dokuz gün kalabilen Yakup Şevki Paşa, 15’inci Kolordu Komutanı Miralay Ali Rıza Bey’le becayiş edilmiş ve Galiçya Cephesi’nde görevlendirilmiştir. Bu cephede 15’inci Kolordu ile büyük başarıları kazanmış olmasına rağmen yine Alman komuta kademesi ile anlaşamadığı için 5 Kasım 1916’da 14’üncü Kolordu Komutanı Cevat Paşa ile becayiş edilerek yeniden Çanakkale Bölge Komutanlığına atanmıştır. Kısa süre sonra da 8 Ağustos 1917’de de 2’nci Kafkas Kolordusu Komutanlığına atanmıştır.



Yakup Şevki Paşa, 2'nci Kafkas Kolordusu Komutanlığı döneminde Şubat 1918'de başlayan askerî harekât ile Doğu Anadolu ve Kafkasya'da Ermeni işgali altındaki Türk yurtlarının kurtuluşuna katkı sağlamış, Elviye-yi Selase'nin kurtarılmasında etkili olmuştur. 9 Haziran 1918'de 9'uncu Ordu Komutanlığına atandıktan sonra da bu harekât 15 Eylül 1918'de Kafkas İslâm Ordusu'nun Bakü'yü kurtarmasına kadar devam etmiştir.

Osmanlı Devleti 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi'ni kabul ettiğinde Kafkasya'da Petrov-ska'dan (Dağıstan) Bakü'ye, Karabağ, Hoy ve Dilman'a, Serdarabad, Gümrü ve Tebriz'e kadar geniş bir sahada hâkim vaziyettedir. Yakup Şevki Paşa, 5 Aralık 1918'e kadar altı hafta gibi kısa bir sürede bu bölgelerdeki askerî birlikleri, silah ve mühimmatı tahliye ettirirken bölgedeki halkı da milli şuralar kurmaya teşvik etmiştir. Erzurum Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kuruluşuna ve faaliyetlerine destek vermiştir. Stratejik olarak Ermenilere karşı bölge halkının korunması için terhis subaylarından ve gönüllü halktan tahliye edilen bölgelerde milis grupları teşkil edilmesini organize etmiş, 9'uncu Ordu depolarından silah ve teçhizat desteğinde bulunmuştur. 9'uncu Ordu'nun lağvedilerek 15'inci Kolordu'ya dönüştürülmesini takiben de İstanbul'a dönmüştür.

Mütareke döneminde İstanbul'da Milli Mücadele taraftarlarının gizli toplantılarına iştirak ederken 16 Mart 1920'de İstanbul resmen işgal edilmiştir. Bu şartlar altında Anadolu'ya geçme hazırlıkları yaparken 29 Mayıs gecesi tutuklanmış ve 13 Temmuz 1920'de de beş kişilik bir grupla Malta'ya sürgün edilmiştir.

Malta sürgününden ancak Sakarya galibiyetinden sonra yurda dönebilmişlerdir. Yakup Şevki Paşa, Başkumandan Mustafa Kemal Paşa'dan cephe-de görev almak istemiş olduğu için Garp Cephesi'nde İsmet Paşa'ya bağlı olan 2'nci Ordu Komutanlığı'na atanmıştır. Sakarya galibiyeti sonrasında ordu, moral olarak iyi durumda olup kesin sonuç alacak taarruz planları yapılmaktadır. Yakup Şevki Paşa, 26 Ağustos 1922'de gerçekleştirilen Büyük Taarruz'un Ağustos ayına alınmasında etkili olduğu gibi Yunan-ların aldatılarak taarruzun sanki 2'nci Ordu cep-

hesinden yapılacağı izleniminin oluşturulmasında çok başarılı olmuştur. Böylece Yunan Ordusu'nun önemli bir kısmının 2'nci Ordu karşısına toplanması ve 1'inci Ordu'nun taarruzun ilk gününden itibaren karşısındaki zayıf Yunan birliklerini mağlup ederek zafer kazanılmasında etkin rol oynamıştır. İzmir'in kurtarılmasından sonra Boğazlar bölgesi çevirme harekâtını üstlenmiştir. Mudanya'da mütareke görüşmeleri devam ederken İngilizlerin tarafsız bölge olduğunu iddia ettikleri Çanakkale'de en küçük bir taviz vermeden 2'nci Ordu birliklerinin ilerlemesini temin etmiştir. Yakup Şevki Paşa ile General Harrington'un bu hususta sağduyulu davranmaları sonucunda yeniden savaşın başlamasına fırsat verilmediği için de 11 Ekim 1922'de Mudanya Mütarekesi imzalanmıştır. Mütareke sonrasında Mustafa Kemal Paşa tarafından harcırahla 4 Aralık 1922'de Viyana'ya gözlerinin tedavisine gönderilmiştir. 6 Temmuz 1923'te de tedavide çok gecikmiş olduğu için iyi bir sonuç alamamış halde İstanbul'a dönmüştür.

1 Eylül 1924'te yeniden teşkil edilen Askerî Şura üyeliğine atanmış, ölümüne kadar buradaki görevine devam etmiştir. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa, Ankara'da çalışmasını teklif etmişse de hiçbir zaman siyasete girmek istemeyen Yakup Şevki Paşa kabul etmemiştir. Yakup Şevki Paşa hep "Vatan" diyerek tedavisini geciktirmiş olduğu için hayatının son günlerini görme becerisini bütünüyle kaybetmiş olarak geçirmiş ve 20 Aralık 1939'da da kalbinden rahatsızlanarak 63 yaşında vefat etmiştir. Cenazesi askerî merasimle Karacaahmet Mezarlığı'na götürülerek aile kabristanına defnedilmiştir. 1988 yılında da mezarı, Ankara'daki Devlet Mezarlığı'na nakledilmiştir. Hem taarruzda başarılı olacak kadar cesaret sahibi ve hem de teşkilatlanma ve savunmada başarılı olacak kadar sağduyulu ve sabırlı ender Türk komutanlarından birisi olarak tarihteki saygın yerini almıştır.

### Kaynakça

- Airapetov, Oleg Rudol'fovich. "Russia's Bosphorus Expedition-Plans and Possible Actions of The First Half of 1915". Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi. 2016, Sayı:29; 11-18.
- Alexey Oleinikov, **Почему Россия не овладела Босфором в Первую мировую войну? Вопрос № 1: готовилась ли Россия захватить черноморские Проливы**, <https://btgv.ru/history/great-war/%why-did-russia-not-seize-the-bosphorus-in-the-first-world-war/> (Erişim Tarihi: 12.04.2023)
- ATASE Arşivi, Kol: 1-A/64, Kls: 128, Dos: 27, Fih: 1-3.
- ATASE Arşivi, Kol: 1-A/64, Kls: 133, Dos: 13-12, Fih: 1, 1-1, 1.2.
- ATASE Arşivi, Kol: 1A/64, Kls: 134, Dos: 56, Fih: 1-15, 1-20.
- Balkan Savaşı'na Katılan Komutanların Yaşam Öyküleri (Alay Ve Daha Üst Birlik Komutanları)*. Ankara: Genelkurmay Basımevi, 2004.
- Bayur, Yusuf Hikmet. *Türk İnkılabı Tarihi*. C.3, K. 2, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1955.
- Erickson, Edward J.. *Ordered To Die, A History of the Ottoman Army in the First World War*. Printed in the United States of America, 2001.
- İlgar, İhsan. *Esad Paşanın Çanakkale Anıları*. İstanbul: Baha Matbaası, 1975.
- İsmail Köse, "I. Dünya Savaşı'nın İlk Gizli Anlaşması: İstanbul ve Boğazlar'ın Rus Çarlığı'na Bırakılması (Mart-Nisan 1915)" *Bilgi*, İlkbahar 2019, Sayı: 89,1-27,30.04.2019
- Kandaş, Abdullah Burak. "Türk Donanması". Çanakkale Savaşları Ansiklopedisi, Ed. Murat Karataş, İstanbul: Çanakkale Savaşları Enstitüsü Yayını (ISBN: 978-605-80897-7-8), 2022.
- Karadoğan, Umut C. "Birinci Dünya Savaşı'na Girerken Donanmada Yapılan Islah Çalışmaları Ve Yabancı Uzmanlar". Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi. 2008, C.24, Sayı: 72; 757-96
- Lorey, Hermann. *Türk Sularında Deniz Harekatı*. Çev. Tacettin Talayman, C.II. İstanbul: Deniz Basımevi, 1946.
- Millî Savunma Üniversitesi, Kara Harp Okulu, "Kara Harp Okulu Tarihçesi", <https://kho.msu.edu.tr/hakkinda/tarihce.html> ( Erişim Tarihi: 08.07.2023),
- Nazarenko, Kirill. "Birinci Dünya Savaşı Arifesinde Ve Esnasında Rus Donanması Ve Karadeniz Boğazları". Çev. Alperen Küçükdağdelen, Rusya Araştırmaları Dergisi. 2022, Sayı: 127-36.
- Oğuz, Ahmet. "İstanbul Boğazı'nda Yapılan Savunma Çalışmaları (1877-1915)". Fenerbahçe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 2022, C.2, Sayı:1; 68.
- Öğün, Tuncay. "Türklerin ve Rusların Gözüyle 100'üncü Yılına Girerken Karadeniz Baskını ve Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na Girişi". History Studies Special Issue on Balkan Wars. 2013, C.6, Sayı:5; 89-111.
- Öksüz, Hikmet, ve Veysel Usta. "I. Dünya Savaşı Sırasında Rus Donanmasının Trabzon Ve Çevresini Bombalaması". Journal of Turkology 24. 2014, Sayı: 1; 25-51.
- Sosa, Yusuf. "Tüccarzaade İbrahim Hilmi ve Ordu ve Donanma Mecmuası(1912-1914)." (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2020.
- Tuna, Ozan. "Amiral Souchon'un Donanma Komutanı Olması Ve Rus limanlarının Bombalanması 29 Ekim 1914". OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma Ve Uygulama Merkezi Dergisi. 2014, Sayı:37; 201-28.
- Türk Silahlı Kuvvetler Tarihi, Balkan Harbi, Şark Ordusu II/ I.Birinci Çatalca Muharebesi*, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1993.
- Vladimiroviç, Oleinikov Aleksey. **Почему Россия не овладела Босфором в Первую мировую войну? Вопрос № 2: Судьба Босфорской операции, Вторник, 11 июля 2023, Почему Россия не овладела Босфором в Первую мировую войну? Вопрос № 2: Судьба Босфорской операции.** [btgv.ru](https://btgv.ru/history/great-war/%D0%B2%D0%BE%D/fate-bosphorus-operation/). Дата обращения: 3 мая 2020.
- Литература**, <https://btgv.ru/history/great-war/%D0%B2%D0%BE%D/fate-bosphorus-operation/> (Erişim Tarihi:12.07.2023).
- Wallach, Jehuda L.. *Bir Askeri Yardımın Anatomisi, Türkiye'de Prusya-Alman Askeri Heyetleri 1835-1919*. Çev. Fahri Çeliker, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1985.
- Yakup Şevki Paşa (Subaşı). *Günlük*. (Bu günlük ailesi tarafından Selma Yel'e tevdi edilmiş olup hali hazırda basıma hazırlanmaktadır.)
- Yel, Selma. "Yakup Şevki (Subaşı) Paşa (1875-1939)". Atatürk Ansiklopedisi, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/yakup-sevki-subasi-pasa-1875-1939/> (Erişim Tarihi: 01.06.2023).

Yel, Selma. *Yakup Şevki Paşa ve Askeri Faaliyetleri*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2002.

Yüzbaşı Şefki Bey. “*Tabiye Mesaili*”. Ordu ve Donanma Mecmuası. C. 4, Haziran 1328’den naklen.

П.М. Шорников, Почему Не Состоялась Десантная Операция На Босфоре?, Удк 94(100)»1914/1919»

UDC DOI: 10.17223/18572685/44/7 (Erişim Tarihi: 12.04.2023)

#### Atıf

Yel, Selma. “*Yakup Şevki Subaşı*”, Çanakkale Savaşları Ansiklopedisi, Ed. Murat Karataş, İstanbul: Çanakkale Savaşları Enstitüsü Yayını (ISBN: 978-605-80897-7-8), 2023.

Selma Yel, “*Yakup Şevki Subaşı*”, Çanakkale Savaşları Ansiklopedisi, Ed. Murat Karataş, Çanakkale Savaşları Enstitüsü Yayını (ISBN: 978-605-80897-7-8), İstanbul 2023.